

HENRI DE TOULOUSE LAUTREC VÀ SỰ CÁCH TÂN TRONG TRANH IN THẠCH BÀN PHÁP

Nguyễn Thị Hồng Nhung¹

Tóm tắt: Bài viết phân tích vai trò tiên phong của họa sĩ Henri de Toulouse Lautrec trong việc đưa nghệ thuật in thạch bản từ phương tiện quảng cáo trở thành một hình thức nghệ thuật độc lập. Dưới góc nhìn lịch sử mỹ thuật hiện đại và lý thuyết nghệ thuật, nghiên cứu cho thấy Toulouse Lautrec đã sáng tạo một cách thức diễn đạt mới kết hợp kỹ thuật in thạch bản màu với bố cục phẳng và cảm quan thẩm mỹ chịu ảnh hưởng từ nghệ thuật ukiyo-e Nhật Bản. Các tác phẩm tiêu biểu như *Moulin Rouge: La Goulue*, *Jane Avril* hay *Divan Japonais* không chỉ phản ánh sinh động đời sống văn hóa nghệ thuật hiện đại Pháp cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX mà còn góp phần định hình sự phát triển của nghệ thuật đồ họa và truyền thông thị giác hiện đại.

Từ khóa: Henri de Toulouse Lautrec, tranh in thạch bản, nghệ thuật đồ họa, poster, ukiyo-e.

1. MỞ ĐẦU

Cuối thế kỷ XIX, Paris bước vào giai đoạn bùng nổ kinh tế, văn hóa và nghệ thuật. Sự phát triển của công nghệ in ấn cùng đời sống giải trí phong phú tại các nhà hát, quán café và cabaret đã tạo nên một diện mạo văn hóa mới cho nước Pháp. Nghệ thuật không giới hạn trong không gian phòng triển lãm, mà dần thâm nhập vào đời sống thường nhật thông qua những hình thức nghệ thuật khác như tranh in và áp phích quảng cáo. Henri de Toulouse Lautrec (1864-1901) được xem là họa sĩ hậu Ấn tượng, đồng thời là người tiên phong trong lĩnh vực áp phích in thạch bản. Thông qua các tác phẩm quảng cáo cho *Moulin Rouge*, *Ambassadeurs* hay chân dung *Jane Avril*, *La Goulue*, *Aristide Bruant*, Toulouse Lautrec đã tái hiện tinh thần nghệ thuật Paris cuối thế kỷ XIX. Bằng việc khai thác kỹ thuật in thạch bản, Toulouse Lautrec đã đặt nền móng cho nghệ thuật quảng cáo và ngôn ngữ thiết kế đồ họa hiện đại cuối thế kỷ XIX. Bài viết đề cập đến sự phát triển của nghệ thuật in thạch bản thông qua những sáng tác tiêu biểu của Henri de Toulouse Lautrec trong bối cảnh lịch sử mỹ thuật thế giới hiện đại.

2. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Tranh in thạch bản và bối cảnh nghệ thuật Pháp thế kỷ XIX

Tranh in thạch bản (lithography) do Alois Senefelder phát minh năm 1796 tại Munich, dựa trên nguyên lý dầu và nước không hòa tan. Phương pháp này cho phép nghệ

¹ Cao đẳng FPT Polytechnic

sĩ vẽ trực tiếp bằng bút sáp dầu hoặc mực lên phiến đá phẳng. Sau khi xử lý hóa chất, bề mặt đá giữ lại phần hình vẽ và đẩy lùi phần không vẽ, tạo nên bản in chính xác. So với kỹ thuật khắc gỗ hay khắc kim loại, in thạch bản vượt trội ở khả năng nhân bản với số lượng lớn, tiết kiệm chi phí, đồng thời mang lại sự tự do trong biểu đạt. Đầu thế kỷ XIX, kỹ thuật in thạch bản nhanh chóng lan rộng khắp châu Âu. Tuy nhiên, phải đến nửa sau thế kỷ XIX, khi tranh in thạch bản màu ra đời, kỹ thuật này mới thực sự phát triển trong đời sống nghệ thuật tại Paris. Sự kết hợp giữa công nghệ in, nhu cầu quảng cáo của nhà hát, quán café, doanh nghiệp và thị hiếu thẩm mỹ của tầng lớp thị dân đã tạo điều kiện cho sự ra đời của poster nghệ thuật. Về mặt kỹ thuật, in thạch bản cho phép họa sĩ có thể dùng nhiều phiến đá cho từng lớp màu, chồng ghép để tạo tương phản hoặc hiệu ứng chuyển sắc. Chính sự linh hoạt này khiến tranh in thạch bản vừa được các nghệ sĩ quan tâm, vừa được ngành in ứng dụng rộng rãi. Trên nền tảng ấy, Toulouse Lautrec đã khai thác tranh in thạch bản như một phương tiện sáng tạo nghệ thuật, chứ không chỉ phục vụ thương mại.

Toulouse Lautrec sinh ra trong gia đình quý tộc ở Occitanie (Pháp), mặc dù bị hạn chế về thể chất do bệnh loãng xương, nhưng sớm có khả năng về hội họa, Lautrec đã học vẽ và sớm trở thành một họa sĩ quan trọng của trường phái Hậu ấn tượng và Art Nouveau. Từ thập niên 1880, Paris trở thành trung tâm văn hóa lớn của châu Âu, nơi nghệ thuật, khoa học và công nghệ cùng phát triển. Paris là nơi nhiều họa sĩ, nhà văn, nhạc sĩ, diễn viên... lựa chọn đến sinh sống và hoạt động nghệ thuật. Trong bối cảnh đó, Toulouse Lautrec trở thành người quan sát và chuyển tải các hoạt động giải trí tại Paris, thông qua các tác phẩm in thạch bản giàu cảm xúc. Một đặc điểm nổi bật của nghệ thuật Paris thời kỳ này là sự giao thoa giữa nghệ thuật hàn lâm và văn hóa đại chúng. Trong khi các bảo tàng và phòng trưng bày vẫn giữ vai trò chính thống, thì poster, minh họa báo chí và nghệ thuật đường phố lại có sức lan tỏa rộng rãi, tiếp cận công chúng hàng ngày. Tranh in của Toulouse Lautrec vì vậy vừa gắn với sự kiện thương mại, quảng bá cho buổi diễn, nhân vật hay thương hiệu đồ uống, vừa mang giá trị nghệ thuật. Đây là chính là điểm nhấn quan trọng của quá trình đưa thẩm mỹ vào đời sống công cộng mà không mất đi giá trị nghệ thuật. Cuối thế kỷ XIX, nghệ thuật Paris cũng chịu ảnh hưởng từ trào lưu Japonisme (Nhật Bản). Nhiều họa sĩ thuộc trào lưu Ấn tượng và hậu Ấn tượng như Manet, Degas, Monet, Renoir, Van Gogh và Toulouse Lautrec đều tiếp thu các yếu tố Nhật Bản về tính trang trí, mảng màu lớn, tương phản mạnh, đường viền rõ ràng, cách tổ chức không gian phi tuyến tính... Toulouse Lautrec tiếp thu tinh thần thẩm mỹ phương Đông thông qua nghệ thuật Nhật Bản và sáng tạo phong cách riêng trong bối cảnh nghệ thuật hiện đại qua các poster thạch bản. Tranh in thạch bản của Toulouse Lautrec phản ánh chân thực đời sống Paris cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX, sôi động, hào hoa nhưng cũng đầy mâu thuẫn.

2.2. Ngôn ngữ tạo hình trong tranh in thạch bản của Toulouse Lautrec

Ngôn ngữ tạo hình trong tranh in thạch bản của Henri de Toulouse-Lautrec là kết quả của sự dung hòa giữa kỹ thuật in hiện đại, cảm quan hội họa hậu Ấn tượng và tinh thần đại chúng của Paris cuối thế kỷ XIX. Với Lautrec, tranh in thạch bản trở thành một phương tiện sáng tạo và định hình một phong cách nghệ thuật riêng phản ánh nhịp sống đô thị và tinh thần của thời đại. Những tấm áp phích quảng cáo cho nhà hát, vũ trường và quán café ở Montmartre đã trở thành biểu tượng văn hóa của Paris, nơi nghệ thuật, thương mại và đời sống thị dân hòa quyện.

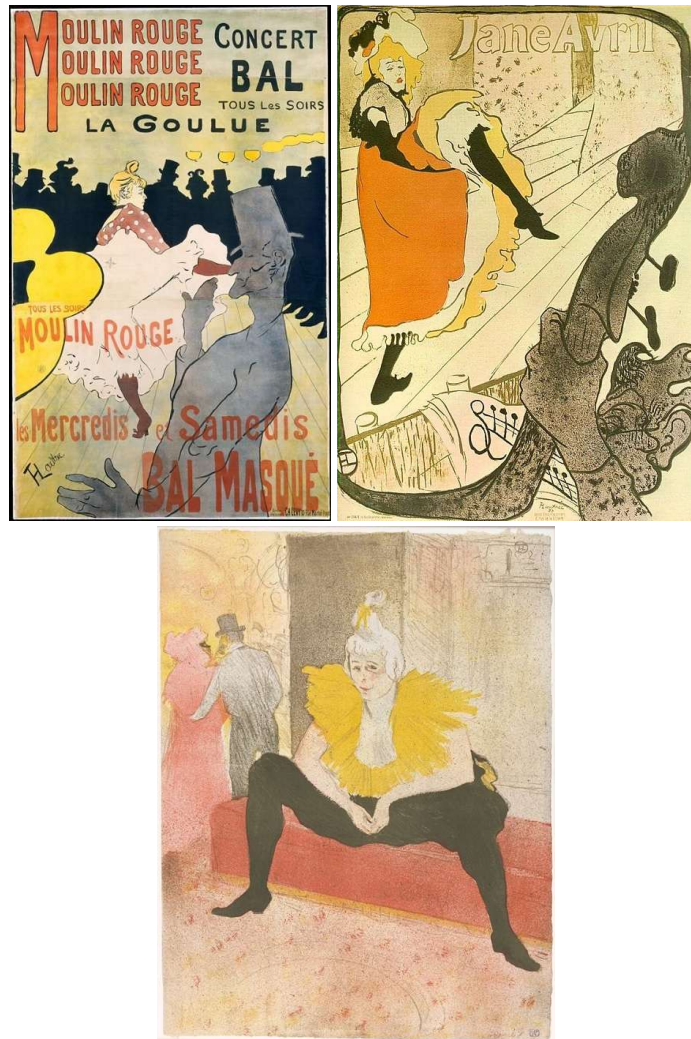
Toulouse Lautrec đã khai thác triệt để kỹ thuật in thạch bản màu, để tạo ra những tác phẩm giàu sức biểu cảm. Mỗi bản in thường sử dụng từ ba đến sáu phiên đá, mỗi phiên đảm nhiệm một lớp màu riêng biệt, tạo nên hiệu ứng chồng lớp và tương phản mạnh. Sự kết hợp giữa đỏ đen trong tác phẩm *Moulin Rouge: La Goulue* (1891) khắc họa không khí sôi động của vũ trường, trong khi gam màu vàng xanh trong tác phẩm *Jane Avril* (1893) gợi sự uyển chuyển, thanh thoát của điệu múa. Toulouse Lautrec không mô tả chi tiết hay tạo bóng đổ, thay vào đó là mảng màu phẳng, đường nét dứt khoát, tinh tế chịu ảnh hưởng từ tranh khắc gỗ Nhật Bản (*ukiyo-e*). Toulouse Lautrec thực hiện các áp phích khổ lớn, do đó các tác phẩm thường chú trọng bố cục khái quát, nhân vật trung tâm rõ nét, màu sắc rõ ràng và giảm thiểu chi tiết. Toulouse Lautrec là người tiên phong trong việc kết hợp chữ và hình ảnh thành một tổng thể thống nhất, như tên của ca sĩ, vũ công hay địa điểm biểu diễn được sắp xếp hài hòa trong bố cục, trở thành yếu tố tạo hình chứ không chỉ là văn bản thông tin. Sự kết hợp này được xem là một bước ngoặt, đặt nền móng cho thiết kế đồ họa và truyền thông thị giác hiện đại [6 tr.9]. Ngôn ngữ tạo hình của Lautrec được định hình trong bối cảnh Paris là trung tâm giao thoa văn hóa Đông Tây cuối thế kỷ XIX. Ảnh hưởng của trào lưu *Japonisme* trào lưu say mê nghệ thuật Nhật Bản, thể hiện qua bố cục phi đối xứng, đường viền mạnh, mảng màu phẳng và sự giản lược chi tiết. Trong tác phẩm *Divan Japonais* (1892 – 1893), hình ảnh Jane Avril ngồi cạnh nhà phê bình Édouard Dujardin trong khán phòng, phía trên là Yvette Guilbert với đôi găng tay đen, cho thấy Lautrec kết hợp hài hòa giữa yếu tố *ukiyo-e* Nhật Bản và tinh thần nghệ thuật Pháp hiện đại. Ông không sao chép, mà chuyển sự ảnh hưởng Nhật Bản thành phong cách riêng, vừa hiện đại, vừa đậm chất Paris [4, tr.82]. Trong khoảng thời gian này, ở Paris họa sĩ Théophile Steinlen (1859-1923) cũng sáng tác các áp phích in thạch bản màu quảng cáo như *Française des Chocolats et des Thés*, *Lait pur stérilisé de la Vingeanne*, *Le Chat Noir*... Nếu họa sĩ Théophile Steinlen tập trung mảng quảng cáo sản phẩm, minh họa báo chí (tờ *Le Rire*, *Gil Blas illustré*, *L'Assiette au Beurre*...) và cuộc sống đời thường thì tác phẩm của Toulouse Lautrec tập trung khắc họa bối cảnh sân khấu, ngôi sao biểu diễn như Jane Avril, Bruant, Ambassadeur... Về phong cách tạo hình,

Toulouse Lautrec định hình ngôn ngữ mảng phẳng ảnh hưởng từ trào lưu *Japonisme*, với sự tương phản mạnh mẽ về màu sắc (đen - vàng, đỏ - đen...), còn Théophile Steinlen thiên về nét bút và sắc độ với tông màu ổn định.

Française des Chocolats et des Thés (1895), Lait pur stérilisé de la Vingeanne (1897) và Le chat noir (1896). Áp phích in thạch bản của Théophile Steinlen

Nguồn: Bảo tàng Van Gogh (Amsterdam) và The Met

Moulin Rouge: la Goulue (1891) - Jane Avril (1893) - Elles (1896)

Áp phích in thạch bản của Toulouse Lautrec. Nguồn: MOMA

Toulouse Lautrec đã khắc họa chân thực thế giới biểu diễn (vũ công, ca sĩ, nghệ sĩ, khán giả và thị dân) như những biểu tượng của đời sống hiện đại. Tác phẩm *Ambassadeurs: Aristide Bruant* (1892) mô tả Bruant trong chiếc áo choàng đen, khăn đỏ rực và mũ rộng vành, thể hiện tính cách mạnh mẽ và độc lập của nghệ sĩ. Hình tượng ấy được tái bản nhiều lần, trở thành một khái niệm tiên phong trong văn hóa đại chúng. Ở loạt tác phẩm *Elles* (1896), Toulouse Lautrec hướng đến đời sống của phụ nữ lao động trong ngành giải trí và mại dâm. Những cảnh trang điểm, nghỉ ngơi, trò chuyện được thể hiện bằng gam màu nhạt, bố cục tinh gọn, mang tính đồng cảm và nhân văn sâu sắc. Bộ tranh này chứng minh tranh in thạch bản có thể vượt ra ngoài chức năng quảng cáo để trở

thành phương tiện phản ánh xã hội và biểu đạt cảm xúc cá nhân. Điểm nổi bật trong nghệ thuật của Toulouse Lautrec là sự phóng túng trong đường nét và nhịp điệu thị giác, tạo cảm giác chuyển động. Ông không tái hiện hiện thực một cách tỉ mỉ mà hướng đến việc ghi lại tinh thần thời đại, nhịp sống đô thị, sự cuồng nhiệt, sự mệt mỏi... dưới ánh đèn sân khấu “Sức mạnh của nét bút, lối bố cục đặc biệt mới đối với thời bấy giờ, hình nhân vật thấy rõ diện trước... làm cho tranh cổ động của Lautrec thành những tác phẩm được người đời ưa thích” [5, tr.293]. Qua ngôn ngữ tạo hình giàu biểu cảm, Toulouse Lautrec đã xóa dần ranh giới giữa hội họa và thiết kế, giữa nghệ thuật cá nhân và nghệ thuật công cộng. Ngôn ngữ tạo hình trong tranh in thạch bản của Toulouse Lautrec thể hiện sự kết hợp giữa kỹ thuật và nghệ thuật. Ông đã đưa tranh in thạch bản từ một hình thức in ấn thương mại thành một hình thức nghệ thuật độc lập, góp phần định hình tư duy thiết kế hiện đại. Qua các tác phẩm như *Moulin Rouge: La Goulue*, *Jane Avril*, *Divan Japonais*, *Ambassadeurs* và *Elles*, Toulouse-Lautrec không chỉ phản ánh tinh thần của Paris cuối thế kỷ XIX mà còn mở ra hướng phát triển cho nghệ thuật đồ họa và truyền thông thị giác thế kỷ XX.

2.3. Sự cách tân trong nghệ thuật của Toulouse Lautrec

Toulouse Lautrec đã đưa tranh in thạch bản vượt ra khỏi chức năng thương mại để trở thành một hình thức nghệ thuật độc lập mang ngôn ngữ tạo hình và giá trị thẩm mỹ riêng. Trước đó, tại Pháp tranh in thạch bản chủ yếu được sử dụng trong minh họa báo chí, in ấn thương mại hoặc áp phích trang trí theo phong cách lãng mạn của Jules Chéret. Với Toulouse Lautrec, áp phích không chỉ là phương tiện quảng cáo mà trở thành tác phẩm nghệ thuật, phản ánh tinh thần thời đại và khẳng định vị trí của tranh in thạch bản trong lịch sử mỹ thuật hiện đại. Phong cách tạo hình của Toulouse Lautrec nổi bật với đường viền rõ ràng, mảng màu phẳng, bố cục giản lược và tính trang trí cao, chịu ảnh hưởng từ tranh khắc gỗ *ukiyo-e* Nhật Bản. Thay vì miêu tả chi tiết, Toulouse Lautrec khái quát hóa dáng hình, thần thái nhân vật, tạo nên cảm giác chuyển động phù hợp với không gian quảng cáo công cộng. Những tác phẩm như *Moulin Rouge: La Goulue* hay *Jane Avril* minh chứng cho sự sáng tạo này, chỉ bằng đường nét dứt khoát và màu sắc đối lập, Toulouse Lautrec đã khắc họa nhịp sống Paris sôi động cuối thế kỷ XIX. Về kỹ thuật, Toulouse Lautrec sử dụng nhiều phiến đá màu để tạo lớp màu chồng lên nhau. Sự kết hợp đỏ đen trong *Moulin Rouge* hay vàng xanh trong *Jane Avril* đem lại hiệu ứng thị giác mạnh mẽ. Một điểm cách tân quan trọng là sự kết hợp giữa chữ và hình tượng nghệ thuật trong cùng một bố cục, tên ca sĩ, diễn viên hay tựa đề giải trí được sắp đặt như một phần của tác phẩm, chứ không tách biệt. Chính sự gắn kết này đã sự báo những nguyên tắc cơ bản của thiết kế đồ họa hiện đại [6, tr.9].

Về chủ đề, biểu tượng và giá trị nghệ thuật, Toulouse Lautrec là nghệ sĩ đầu tiên sử dụng tranh in thạch bản làm chất liệu sáng tác và phản ánh đời sống văn hóa đại chúng gồm thể

giới giải trí, sân khấu và quán café-concert của Paris. Các nhân vật như Jane Avril, La Goulue, Aristide Bruant hay Yvette Guilbert không chỉ là chân dung cá nhân, mà đã trở thành biểu tượng thị giác của nghệ thuật hiện đại Pháp. Trong tác phẩm *Ambassadeurs: Aristide Bruant* (1892), hình ảnh người ca sĩ với áo choàng đen, khăn quàng đỏ và mũ rộng vành đã trở thành một biểu tượng cá nhân, mang tính quảng bá hiện đại. Trong loạt tranh *Elles* (1896), Toulouse Lautrec lại tập trung khắc họa đời sống thường nhật của phụ nữ lao động trong ngành giải trí, dùng gam màu nhạt và bố cục tinh giản để thể hiện sự cảm thông và cái nhìn nhân văn, khác biệt với xu hướng thương mại phổ biến. Điều này chứng minh rằng tranh in thạch bản không chỉ phục vụ mục đích quảng cáo, mà còn là phương tiện biểu đạt nghệ thuật và phản ánh xã hội. Sự cách tân của Toulouse Lautrec không chỉ ảnh hưởng đến nghệ thuật Pháp mà còn lan tỏa rộng khắp châu Âu. Phong cách tạo hình của ông đã tác động mạnh đến phong trào Art Nouveau và các nghệ sĩ như Alphonse Mucha, Edvard Munch, Aubrey Beardsley hay Gustav Klimt. Điều này lý giải vì sao các poster của Toulouse Lautrec, hơn một thế kỷ sau, vẫn được xem là biểu tượng toàn cầu của Paris cuối thế kỷ XIX. Từ kỹ thuật, phong cách tạo hình đến chủ đề, Toulouse Lautrec đã mở rộng giới hạn của tranh in thạch bản, biến nó thành ngôn ngữ nghệ thuật hiện đại, đặt nền móng cho nghệ thuật thiết kế đồ họa và truyền thông thị giác thế kỷ XX.

3. KẾT LUẬN

Henri de Toulouse Lautrec không chỉ là một họa sĩ hậu Ấn tượng tài hoa, mà còn là người tiên phong trong việc mở rộng ranh giới của nghệ thuật in ấn. Bằng khả năng kết hợp giữa kỹ thuật in thạch bản, cảm quan hội họa hiện đại và tinh thần đại chúng của Paris, ông đã góp phần đặt nền móng cho nghệ thuật thiết kế đồ họa hiện đại giai đoạn cuối thế kỷ XIX. Tác phẩm in thạch bản của Toulouse Lautrec trở thành một hình thức biểu đạt mới, thể hiện nhịp sống đô thị, ánh đèn sân khấu và hình ảnh quảng cáo tại Paris cuối thế kỷ XIX. Sự thành công của Toulouse Lautrec không nằm ở số lượng tác phẩm hay chủ đề ông thể hiện, mà ở tư duy nghệ thuật mang tính cách mạng, xem in thạch bản như một phương tiện biểu đạt thẩm mỹ bên cạnh các loại hình nghệ thuật. Toulouse Lautrec chứng minh rằng tranh in thạch bản có thể vừa truyền tải thông điệp xã hội, vừa thể hiện cảm xúc cá nhân, đồng thời mở ra con đường cho sự hình thành ngôn ngữ thiết kế đồ họa hiện đại. Bằng việc dân chủ hóa nghệ thuật, đưa cái đẹp và hình ảnh thẩm mỹ vào đời sống công cộng, ông đã góp phần thay đổi cách nhìn về vai trò của nghệ thuật in thạch bản trong xã hội, đồng thời kiến tạo những biểu tượng thị giác bền vững trong văn hóa hiện đại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Adriani, Götz (1988), *Henri de Toulouse-Lautrec: The Complete Graphic Works - A Catalogue Raisonné*, New York: Harry N. Abrams.
2. Cogeval, Guy (Ed.) (2005), *Toulouse-Lautrec and Montmartre*. Washington, D.C.: National Gallery of Art/ Chicago: The Art Institute of Chicago.
3. Gombrich, Ernst Hans Josef (2016), *Câu chuyện nghệ thuật*, Nxb Trẻ.
4. Thomson, R (1991), *Toulouse-Lautrec*, Phaidon.
5. Ives, Colta Feller (1974), *The Great wave: The influence of Japanese woodcuts on French Prints*, New York: The Metropolitan Museum of Art.
6. Nguyễn Phi Hoanh (2001), *Mỹ thuật và nghệ sĩ*, Nxb TP Hồ Chí Minh.
7. Weill, Alain (1985), *The Poster: A Worldwide survey and history*, Boston: G.K Hall & Co.

HENRI DE TOULOUSE-LAUTREC AND THE INNOVATION IN FRENCH LITHOGRAPHIC ART

Nguyen Thi Hong Nhung

Abstract: *This paper analyzes the pioneering role of the painter Henri de Toulouse-Lautrec in transforming lithography from a medium of advertisement into an independent art form. From the perspective of modern art history and aesthetic theory, the study reveals that Toulouse-Lautrec developed a new form of visual expression by combining color lithographic techniques with flat compositions and aesthetic sensibilities influenced by Japanese ukiyo-e art. Representative works such as Moulin Rouge: La Goulue, Jane Avril, and Divan Japonais vividly depict the cultural and artistic life of late 19th-century and early 20th-century France, while contributing to the formation of modern graphic art and visual communication.*

Keywords: *Henri de Toulouse-Lautrec, lithography, ukiyo-e, graphic art, poster.*

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 19-8-2025; ngày phản biện đánh giá: 09-9-2025; ngày chấp nhận đăng: 26-9-2025)